

AİLE VE SERBEST ZAMAN İLİŞKİSİ: DÜZCE ÖRNEĞİ***Yrd. Doç. Dr. Metin KILIÇ**

Düzce Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü

metinkilic@duzce.edu.tr**Özet**

Sanayileşme, kentleşme ve teknolojik gelişmeler insanların zaman kullanım şekillerini değiştirmiş ve bu durum kuşkusuz aile içerisine de sirayet etmiştir. Çocuğun sosyalleşmesinde temel işleve sahip olan aile, bazı özel durumlarda (anne-babanın çalışması) bu işlevin büyük çoğunluğunu örgütsel kurumlara vermiştir. İş ve okul zamanı dışında kalan serbest zamanların aile bireyleri tarafından etkin bir biçimde değerlendirilememesi ise, kişilerin birbirlerine yabancılaşp ilgisiz kalmasında önemli bir etkiye sahip olmaktadır.

Bu hususlardan hareketle yaptığımız araştırma, 2014-2015 eğitim-öğretim döneminde Düzce ilinde okuyan lise öğrencilerini kapsamaktadır. Farklı sosyal yapıdaki 12 lisede yapılan araştırmada, 83 soruluk anket formu 1122 öğrenciye uygulanmıştır. Araştırmada öğrencilerin okul dışında aileleriyle birlikte nasıl ve ne kadar etkili zaman geçirdikleri ya da geçiremedikleri analiz edilmeye çalışılmıştır. Araştırma sonucunda; öğrencilerin aileleriyle günlük etkili zaman geçirme sürelerinin oldukça düşük olduğu ve eğlenceli aktivite olarak genellikle “dizi izlemek” etkinliği içerisine girdikleri ortaya konulmuştur. Ayrıca araştırmada, ebeveynlerin televizyon karşısında, çocukların ise internette uzun saatler vakit geçirdikleri tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Aile, Modernleşme, Serbest Zaman, Teknolojik Gelişmeler, İletişim, Etkileşim

FAMILY AND LEISURE RELATIONSHIP: DÜZCE SAMPLE**Abstract**

Industrialization, urbanization and technological advances have changed the way people use time, and undoubtedly this has also spread to the inside of the family. Families with the basic functions of the socialization of children have given the vast majority of this function to the organizational institutions especially in some special cases (parents working). The fact that the ones who are free outside of the work and school time can not be evaluated effectively by family members has a significant effect on being indifferent to each other.

Our research based on these considerations, covers high school students of 2014-2015 academic year studying in Düzce. In the survey which was conducted in 12 high schools in different social structure; 83-item questionnaire was administered to 1122 students. In the research, how much time students spend with their families outside of school and whether they effectively spend it with them or not were tried to be analyzed. Following the survey; it has been asserted that the effective time students spend daily with their families is very limited and as a fun activity they generally tend to "watch tv series". Also in the survey it has been identified that parents spend many hours on watching TV, while the children on the internet.

Keywords: Family, modernization, leisure, technological developments, Communication, Interaction

* Bu çalışma, “Toplumsal Bir Paradigma Olarak Şiddetin Sıradanlaşması ve Şiddeti Azaltma Yolları: Düzce Örnekleme” adlı ve 2014.05.06.211 numaralı, Düzce Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projesi kapsamında elde edilen verilerden yararlanarak üretilmiştir.

1. Giriş

Toplumun temel kurumlarından olan “aile”, insanlığın yaşamını devam ettirebilmesi için toplumsal dönemlere göre değişim ve dönüşümler geçirerek (büyüklüğüne göre: geniş aile, çekirdek aile,² günümüze kadar işlevlerini yerine getirmiştir (Marx, Engel ve Lenin, 2008: 11; Marshall, 1999: 7; Nirun, 1994: 19). 21. yüzyılın ilk çeyreğinde de alternatif kabul etmeyen aile, tanımlaması kolay ancak açıklaması son derece güç bir kavramdır. Genel bir bakış açısıyla aile: Dayanılmaya bağlı grupların bulunduğu bütün toplumlarda var olan; kan, evlilik ve evlat edinme yoluyla ilişki halinde olup, umumiyetle ortak bir mekânı paylaşan, sevgi, neslin devamı ve sosyalleşme fonksiyonlarını tüm toplumsal kurumlardan daha iyi ve etkili bir biçimde yerine getiren temel toplumsal kurumdur (Ayan, 2010; Bozkurt, 2010; Macionis, 2012). Bu kurumun temel görevleri; nesli sürdürme, çocukları sosyalleştirme, psikolojik ve biyolojik tatmin, üyelerinin bir bütün halinde ekonomik faaliyetlere katılması ve kültür naklini sağlamak olarak sıralanabilir (Yalvaç, 2000: 10).

Ailenin toplum ve fert açısından taşıdığı önem, bir bakıma onun mutluluk ve üzüntülerin, gelecekle ilgili beklentilerin paylaşıldığı temel birim olmasından kaynaklanmaktadır. Aynı mekânı paylaşan ve birbirlerine kan bağı ile bağlı olan bireylerin aile içerisindeki statülerine (anne, baba, çocuk) uygun olarak bir arada ve aynı ev içerisinde ya da dışında “serbest zaman”³ etkinliklerine katılmaları da, ailenin fonksiyonlarının sağlıklı bir şekilde ortaya

² Geniş aile yapısı sanayi öncesi toplumlarda sıkça görülen ve sanayi sonrasında yaygın etkisini kaybeden bir aile tipidir. Özellikle gelişmemiş ve tarımla geçimini sağlayan topluluklarda görülen geniş ailede, aile kişilerden önce gelir ve geleneksel tarım toplumlarından modern endüstriyel toplumlara geçiş sürecinde bu aile tipinin gerilemesine tanık olunmuştur. Geniş ailede birden fazla kuşağın bir arada yaşaması söz konusudur. (Kongar, 1990: 71). İkinci olarak büyük şehir hayatı, sosyal mobilite, sanayinin gereklerinin yarattığı “modern çekirdek (küçük) aile” tipinden bahsetmek gerekir. Yalnız burada çekirdek aile modelini sadece günümüz toplumlarına özgü saymakta yanlış olur. Zira çekirdek ailenin sanayileşme öncesinde de rastlanan bir aile modeli olduğunu söylemek de mümkündür. Burada sanayileşme sürecinin çekirdek aile yapısına dönüşümü hızlandırdığını söylemek daha doğru olacaktır. Çekirdek aileyi bir arada tutan en önemli unsur ise anne-babanın karşılıklı bağlılığıdır. Aydın’a göre; eş seçiminden yer tercihinin kadar kadın ve erkek beraber karar vermektedirler (Aydın, 2000: 46). Çekirdek aileye ve tek eşli evliliğe doğru evrilme, günümüz toplumlarında kendiliğinden doğmaktadır. Aile bir sosyal grup olarak küçülmüş, kurum olarak güçlenmiştir. Toplumun sosyal yapısı değişirken, ailenin de değişen sosyal yapısında, sosyal ve kültürel rollerinin daha çok güçlendiği gözlenmiştir. Endüstrinin modern küçük ailesi, sosyal tarihin kaçınılmaz bir sonucudur (Nirun, 1994: 19). Küçük aile içerisinde yer alan parçalanmış aile ise, ayrı yaşama, boşanma, kayıp ve ölüm gibi nedenle, aile yapısındaki değişime bağlı olarak ortaya çıkan ailedir. Günümüzde boşanma sonucu parçalanmış ailelerin çoğaldığı yapılan araştırmalarda ortaya konulmuştur.

³ Serbest zaman: Günümüz modern toplumlarına özgü olan ve iş zamanı (mesai) dışında kalan zamanı kapsamaktadır. Verilen tanımın karmaşıklığını ortadan kaldırmak adına serbest zaman, yemek, uyku ve cinsel ihtiyaçların karşılanması gibi fizyolojik, ev içinde yapılması zorunlu bazı işler gibi ailevi, iş hayatı gibi mesleki faaliyetlerin dışında kalan, tamamen ferdin tercihinin bağlı olarak tek başına ya da grup halinde özgürce yapılan faaliyetlere ayrılan zaman olarak tanımlanabilir (Aslantürk ve Amman, 2009: 329). Serbest zaman aktiviteleri ise; bilerek katıldığımız, özgür, mutluluk verici, doğal tutum içeren duygularımızı ifade edebileceğimiz eğlenceli aktivitelerin tümüdür. Serbest zaman içerisinde yapılan eğlenceli aktivitelerin tümüne “rekreasyon aktiviteleri” de denilmektedir. Örneğin; kitap okumak, müzik dinlemek, aile bireyleriyle oyun oynamak, pikniğe gitmek, satranç oynamak, spor yapmak, koşu, meditasyon, bisiklet sürmek, bahçevanlık, doğa yürüyüşleri, vb. gibi ortam ve şartlar bir etkinliğin serbest zaman etkinliği olup olmayacağını tayin eder (Kılıç, 2011: 107).

konulmasında etkindir. Bu durum sanayi öncesi toplumlarda ve günümüz modern toplumlarında farklı formlarda ortaya çıksa da ailenin sadece biyolojik tatmin, barınma ve korunmanın söz konusu olduğu statik bir yapıdan öte dinamik bir yapı olduğu gerçeğini ortaya koymaktadır.

Serbest zaman kavramı modern toplumlara özgü bir kavramdır. Bu nedenle modern toplumlarda serbest zamanın değerlendirilmesi özel bir çabayı zorunlu kılmıştır. Oysa geleneksel toplumlarda bireyler serbest zaman kavramına yabancıdır. Bu tarz toplumlarda insanların çalışma sürelerinin oldukça esnek olması ve kendilerini yıpratırcasına çalışmalarına gerek olmaması bahsi geçen sonucu doğurmaktadır. Bahçede ya da tarlada, sağlıkları için yararlı olan çalışmaları yapabilecek serbest zamanlarının olması, onlar için bir tür dinlenme anlamı taşımaktadır (Marx, Engel ve Lenin, 2008). İş yapmanın törensel nitelik taşıması gündelik yaşam içerisine yerleşmiştir. Hasat kaldırmada, bir ev yapımında, avcılıkta, yiyecek toplamada iş, törensel bir havaya bürünmüştür. Bu törenler çeşitli türde olabilmektedir. Örneğin, Ege bölgesinde bağ bozumunda düzenlenen festivaller buna örnektir. Geleneksel serbest zaman değerlendirme faaliyetleri, pek muhtemeldir ki toplumsal yapı, çocuk yetiştirme, din ve önemli toplumsal değerler tarafından istila edilmiş diğer davranışlarla sürekli işlevsel ilişki içerisinde (Tezcan, 1977: 16). Dolayısıyla geleneksel toplumlarda, özellikle doldurulması gereken bir serbest zaman aralığı yoktur. Eğlenme ve dinlenme, gündelik iş yaşamının ayrılmaz bir parçası niteliğindedir (Çağan, 2013). Bu bakımdan sosyolojide “üçüncü zaman” olarak adlandırılan eğlenme ve dinlenme görevi geleneksel yapı içerisinde bu hizmeti veren tanımlı kurumlar olmadığı için, aile tarafından organize edilmiştir (Arslantürk ve Amman, 2009: 295-6) ve modern toplumlarda kurumsal bir nitelik kazanan eğlence ve dinlenme, ilgili hizmetleri üreten sektörler tarafından insanlara sunulmaktadır.

1.1. Modernleşme, Serbest Zaman ve Aile

Sanayileşme ile birlikte geleneksel ailenin temellerinden sarsıldığı görülmektedir. Artık aile kapitalist pazar ekonomisinde kendi üretimini ve kendi çalışma zamanını belirleyemez duruma gelmiştir. Giddens’a göre, teknolojik yeniliklerin çapı ve yaygınlığı, inkâr edilemez bir şekilde sanayileşmiş toplumların ayırt edici özelliklerinden birisi konumundadır. Geleneksel toplumlarda, geçmiş ile içinde yaşanan zaman birbirinden kopuk değildi ve bugün modern toplumlarda egemen olandan daha farklı bir zaman anlayışı mevcuttu. Bireyin bir günü, günümüzde olduğu gibi, “çalışma zamanı” ya da “serbest zaman” olarak bölünmemiştir ve çalışma ne zaman ne de mekân olarak diğer faaliyetlerden net bir şekilde ayrılmamıştır (Giddens, 2012: 23). Sanayileşmenin etkilerinin artması, bu ayrımın her anlamda ortaya

çıkmasına sebebiyet vermiştir. Sanayinin temel gereksinimi olan iş gücüne ihtiyacın artması, aile içerisindeki kadın ve çocuğun da ucuz iş gücü olarak kullanılmasına meydan vermiştir (Giddens, 2012: 61). Ayrıca aile bireylerinin aktif çalışma hayatı içerisinde yer alması da, modern toplumlarda zaman kullanımının önemini ortaya çıkarmıştır.

Modernleşmeyle birlikte birey “bürokratik örgütler”⁴ ya da dışsal etmenler sayesinde serbest zaman ihtiyacını karşılayabilmesine rağmen, ailenin sadece biyolojik bir yapıya bürünmesinin önünü kesen belki de en önemli kurum serbest zaman kurumudur. Ebeveynleri çalışan ailelerde, aile bireyleri genellikle yoğun iş yaşamından ve dış dünyanın yoğunluğundan ev ortamını sadece uyuma ya da dinlenme istasyonu olarak görmektedirler. Ekonomik zorluklar, belli bir yaşam standardının altına düşmek istemeyen birçok ebeveyni, kariyerlerini sürdürmek için ev dışında olmaya zorlamaktadır ki bu da onların çocuklarına daha az zaman ayırması anlamına gelmektedir. Ebeveynleri çalışan çocuklar, zamanlarının çoğunu okulda geçirmektedirler. Günümüzde anne babası çalışan ve okuldan sonra kendi kendilerine bakan çocukların sayısı gün geçtikçe artmaktadır (Macionis, 2012: 471).

Modern toplumda, çocukların sosyalleşmesi ve daha nitelikli bireyler haline gelmesi için çeşitli eğitim kurumlarının aileler tarafından önemsendiği görülmektedir. Bu durum, eğitim kurumunun aile açısından görünürde “açık işlevini”⁵ ortaya koymaktadır. Çalışan ebeveynlerin mesai saatleri içinde çocuklarını kreşlere, okullara, çeşitli kurslara ve sportif etkinliklere göndermeleri eğitimin açık işlevi olarak gözükmemektedir. Öte yandan anne-babanın çalışma saatlerinde, çocukların bu tür eğitim ve serbest zaman aktivitelerine katılmaları, bir yönüyle iş yaşantısından ötürü çocuğu ile ilgilenemeyen ebeveynlerin, çocuklarını başıboş

---

⁴ Sanayileşmenin en önemli sonuçlarından biri, toplumsal hayatta bürokratik örgütlerin yaygınlaşması ve egemenliklerinin kapsamının artmasıdır. Bir diğer değişle, toplum sanayileştikçe, toplumdaki ilişkiler de nitelik değiştirmekte ve yüz yüze, kişisel olan birincil grup ilişkileri, yazılı kurallara göre düzenlenen kişisel olmayan ikincil (tali) grup ilişkilerine dönüşmektedirler. Bu ilişki dönüşümü sosyolojik kurumlar yönünden, önceleri, ailenin yerine getirdiği imalat, eğitim, hasta bakımı gibi fonksiyonları, fabrikalar, okullar, hastaneler gibi bürokratik örgütlerin devralmış olmalarından doğmaktadır. Aile ve bürokratik örgütler, özellikle geleneksel toplum yapısından, endüstriyel toplum yapısına geçmekte olan ülkelerde bir arada yaşamakta ve aralarında kesin bir fonksiyon ayırımı görülememektedir. Bu ise hangi işi hangi örgütlenme tipinin yaptığı, yapacağı ve yapması gerektiği konularında kargaşaya yol açmaktadır. Geleneksel toplumda aile, sanayi toplumlarında ise bürokratik örgütler toplumsal denetim ve amaç gerçekleştirmekte belli sorumluluklar yüklenmiştir (Ayrıntılı bilgi için bakınız: Kongar, 1990: 65).

⁵ Açık İşlevler: Sosyal sistemde katılımcılarca amaçlanan ve bilinen ve sosyal sisteme uyumu sağlayan nesnel sonuçlar; Gizil İşlevler, amaçlanmayan ve bilinmeyenlerdir. Toplumsal yaşamda araştırmaların ilgisi genellikle açık işlevlerin incelenmesine yöneliktir, fakat açık işlevlerin incelenip, gizil işlevlerin göz ardı edilmesi, yanlış yola götürür. Sosyolojik olarak, açık işlevlerin tanısının gizil sonuçların tartışılması kadar önemli olmadığını gösteren birçok örnek vardır. Örneğin Veblen’in “bilinçli tüketim” kuramı gizil işlevlerin tanısının önemini göstermektedir. Bir otomobil satın almanın açık işlevi, işe gitme gelme ulaşımı olurken, bir Mercedes Benz satın alma, toplumda bolluk ve statü göstergesinin gizil işlevini gösterir (Ayrıntılı bilgi için bakınız: Poloma, 1993: 42).

bırakmamak ve korumak gereksiniminden kaynaklanmaktadır. İşte bu durum, eğitimin aile açısından modern toplumlara özgü olan “gizil işlevini” ortaya koymaktadır.

Gizil işlevlerin oluşmasında sayısız ailelerden oluşan konutlar ve apartmanların hızla artması etkili olmuş, bu durum sadece boş alanları ortadan kaldırmakla kalmayıp, ev içi serbest zaman faaliyetleri için olanakları da azaltmıştır. Bahçe alanlarının otopark olarak kullanılma gerekliliği etkin bir örnek olarak karşımıza çıkmaktadır. Ev içi ve dışı alanların yokluğu, çocukları başka yerlerde işbirliği ve toplumsal faaliyet için olanaklar aramaya yöneltmektedir. Demokratik tutumları geliştirici, suçu azaltıcı, dayanışmayı arttırıcı yabancılaşmayı önleyici, sağlığı koruyucu, kişiliği geliştirici vb. gibi pek çok işlevleri olan serbest zamanlar konusu günümüzde, özellikle kent yaşamında, büyük bir gereksinim durumuna gelmiştir (Tezcan, 2010: 163). Modernleşmeye bağlı olarak kentsel yaşantının karmaşık yapısının getirdiği güvensizlik duygusu (Kılıç, 2011), açık alanda yapılabilecek serbest zaman aktivitelerini sınırlandırmakla birlikte, çocukların kendi başlarına dışarıda oynama hakkını da elinden almıştır. Böylece çocukların hayatında ve onların bedeni, akli ve ruhi melekelerinin gelişmesinde ehemmiyetli bir yer tutan oyunun, sınırları zaman ve mekân açısından daralmıştır.

1.2. Teknolojik Gelişme, Aile ve Serbest Zaman

Teknolojinin aile ve serbest zaman ilişkisi üzerine olumlu ve olumsuz etkilerinden söz etmek mümkündür. Teknolojik gelişmeler, çalışma saatlerinin kısalışında etkili olduğu gibi, ev içi aletlerin makineleşmesine yaptığı katkı sayesinde, kadının ev içi görevlerini daha kısa sürede yapmasına ve aile içerisinde serbest zamanın artışına olumlu katkı sağlamıştır. Kadın, teknolojiyle evde serbest zaman konusunda avantajlar sağlasa da, iş hayatına katılımın artmasıyla bu avantaj yeterince işlevsel hale gelememektedir.

Teknolojik gelişmelerin aile bireylerinin birlikte zaman geçirmelerini sınırlandıran, bireylerin ev içerisinde birbirlerine yabancılaşmalarını arttıran etkileri de azımsanmayacak kadar çoktur. En basit haliyle yakın tarihte evde var olan “soba kültürü” aile bireylerinin bir arada zaman geçirmesinde ve etkileşiminin artmasına olumlu katkılar sunarken, teknolojiye bağlı olarak kalorifer aracılığıyla ısınma, aile bireylerinin iş ve okul yaşantısı dışında kalan zamanlarını farklı odalarda geçirmelerini doğurmuştur. Ebeveynlerin televizyon⁶ karşısında; çocukların ise

⁶ Yaklaşık son otuz yılda farklı ülkelerde farklı zamanlarda ve farklı yoğunluklarda televizyonun yayılması yeni bir iletişim dünyası yaratırken, radyo merkeziliğini yitirmiştir. Ancak farklı biçimleri ve temaları insanların gündelik hayatlarının ritmine uyularak yaygınlığını, esnekliğini arttırmıştır. Filmler, televizyon seyircilerine uygun düşecek bir dönüşümden geçmiş, gazeteler ve dergiler içeriklerini derinleştirmekte, hedef kitlelerini

ders çalışmak, müzik dinlemek, bilgisayarla uğraşmak vb. için odalarında zaman geçirmesi, bireyler arasında etkileşimi sınırlandırmakta ve aile bireylerinin birbirlerine yabancılaşp ilgisiz kalmasında önemli bir etkiye sahip olmaktadır. Dünya çapında yaygın davranış kalıpları değerlendirildiğinde de aile içerisindeki yabancılaşmayı etkileyen medya tüketimi, işten sonra ikincil büyük faaliyet kategorisidir ve ev yaşantısında en yaygın faaliyet türü olarak görülmektedir.

Bilişim çağı⁷ diye adlandırdığımız yakın zamanlar, bilgisayar ve televizyonun etkilerinin aile içinde çok yoğun olarak görüldüğü bir dönemi ortaya koymaktadır. Tolan'a göre, tüm insanlık üzerinde hızla egemenlik kuran iletişim çağı ailenin, çocuğun sosyalleşmesindeki etkisini azaltmakta, artık bu işlevi uzman eğitim kurumları, kitle iletişim araçları ve giderek bilgisayarlar üstlenmeye başlamaktadır (Tolan, 1990: 868). Son zamanlarda yapılan araştırmalarda aile içerisinde çocukların sosyal paylaşım ağlarını gereğinden fazla kullandığı gözlenmiştir. Yıldız'ın yaptığı araştırmada da, lise öğrencilerinin %88,2'si internete evden bilgisayar aracılığıyla bağlandıkları ve bu kimselerin günde ortalama 30 dakika ile 3 saat arasında değişen sürelerde internet kullandıkları tespit edilmiştir (Yıldız, 2013: 868).

Günümüzde teknolojik gelişmelere bağlı olarak iletişim araçlarının etkisiyle aile üyeleri birlikte çok az vakit geçirmektedirler (Macionis, 2012: 475). Kişiler çalışmak kadar, aile ile birlikte nitelikli zaman geçirme ihtiyacı içerisinde girmişlerdir (Kılıç ve Şener, 2013). Aynı mekânda bulunup amaç ve ruh olarak farklı yaşantılar geliştiren ailelerde nitelikli bir beraberlikten söz etmek oldukça zordur. Çocukla zamanı paylaşmak çok önemlidir. Özellikle sanayileşmenin getirdiği çalışma biçimiyle beraber, çocuklara ayrılan zaman oldukça azalmıştır. Örneğin bir gün içinde çocuğun baba ile harcadığı zaman tablosu dünyadaki bazı ülkelerde şöyledir: Belçika'da 30 dakika, Çin'de 50 dakika, Almanya'da 36 dakika, İspanya'da 18 dakika, Tayland'da 12 dakika ve ABD'de 42 dakikadır (Yıldırım ve Yıldırım, 2013: 150-1). Türkiye'de de TÜİK'in 2006 yılında yaptığı *Zaman Kullanımı Anketinin* sonuçlarına göre erkeklerin, hane halkı ve ev bakımına 51 dakika zaman ayırdığı tespit edilmiştir (www.tuik.gov.tr , 14.05.2015).

---

seçmekte uzmanlaşırken, başat iletişim aracı olan "Televizyona" (TV) stratejik bilgi sağlamaya özen göstermişlerdir (Castells, 2013:443-4). Yapılan araştırmalarda insanların medya tüketim oranlarının arttığı, televizyonun aile içerisindeki bireylerin hayatlarını kuşattığı tespit edilmiştir.

⁷ Bilişim çağı: Bilişim ve iletişim teknolojilerindeki gelişimin insanlık tarihinde toplumsal, ekonomik ve bilimsel değişimin yönünü yeniden belirlediği ve giderek ağ toplumunun ortaya çıktığı döneme verilen addır. Tarihte ilk defa insan iletişiminin yazılı, sözlü, görsel-işitsel biçimlerini aynı sistem içinde bütünleştiren bir hipertext ve meta-dil oluşmuştur. Metin görüntüler ve seslerin, seçilmiş bir zaman diliminde, açık, erişimin mali bakımdan sorun olmadığı küresel bir ağ içinde çok farklı noktalardan etkileşim içinde olarak, aynı sistem içinde bütünleşme potansiyeli iletişimin karakterini tümüyle değiştirmiştir. Kuşkusuz bu küresel ağın adı internettir.

Bu bilgilerden hareketle yaptığımız araştırmada, aile bireylerinin birlikte geçirdikleri zaman dilimini, bu zaman dilimi içerisinde ne tür etkinliklere katıldıklarını ya da katılmadıklarını farklı parametrelere göre tespit etmek hedeflenmiştir.

2. Araştırma İle İlgili Genel Bilgiler

2.1. Araştırmanın Konusu

Serbest zaman olgusu her geçen gün önemini arttırırken, aile içerisinde serbest zamanları pozitif kullanma durumunun yetersiz olduğu gözlenmektedir. Modernleşme ve teknolojik gelişmelere bağlı olarak, aile içerisinde bireylerin birbirlerine yabancılaşmalarında kuşkusuz birlikte geçirilen zamanın kaliteli olmamasının etkisi vardır. Aile bireylerinin iş ve okul dışında birlikte nasıl ve ne kadar etkili zaman geçirdikleri ya da geçiremedikleri araştırmamızın konusunu oluşturmaktadır.

2.2. Araştırmanın Önemi ve Amacı

Aile kurumunun işlevlerini tam anlamıyla yerine getirmede ve çocukların sosyalleşmesinde, aile üyelerinin birlikte etkin bir şekilde serbest zaman kullanımı oldukça önemlidir. Bu açıdan lise çağındaki öğrencilerin aile içerisinde ebeveynleri ile etkileşim düzeylerini tespit etmek amacıyla böyle bir araştırma yapılmak istenmiştir.

2.3. Hipotezler

- Kırsal yaşantıdan kentsel yaşantıya doğru gidildikçe aile ile birlikte kaliteli zaman geçirme durumu artmaktadır.
- Anne-babanın eğitim seviyelerindeki artış, çocukların aktif olarak yapılan serbest zaman etkinliklerine katılımı olumlu etkilemektedir.
- Sosyal paylaşım ağları kullanımı öğrencilerin serbest zamanlarını verimli kullanmalarını olumsuz etkilemektedir.

2.4. Evren, Örneklem, Yöntem

Araştırmanın ana evrenini Düzce İlindeki lise öğrencileri oluşturmaktadır. Örneklem, “tabakalı örneklem” tekniğine göre, evreni temsil etme düzeyi kıstaslarına uygun olarak belirlenmiştir. Bu araştırma, “Açıklayıcı Alan Araştırması”dır. Açıklayıcı alan araştırmaları, durum saptama araştırmalarından biraz daha ileri giderek, durum saptadığı olgular arası ilişkileri araştırmaya ve ortaya çıkarmaya çalışmaktadır. Burada amaç, araştırma konusu olan iki ya da daha fazla olgu arasındaki ilişkiyi ortaya koymaktır. Araştırma 12 aylık bir süreci

kapsamaktadır ve 14–18 yaş arası lise öğrencileri ile sınırlıdır. Araştırmanın örneklem grubu, farklı sosyal yapıdaki 12 lisede (Düzce ilinde bulunan toplam 42 lisenin %28,5'inde) okuyan öğrencilerden oluşmaktadır.

Araştırma problemine uygun olarak ulusal ve uluslararası literatür taraması yapıldıktan sonra araştırma hipotezleri belirlenmiş ve hipotezlerin sınanmasına yönelik anket soruları geliştirilmiştir. Araştırma soruları bağımsız ve bağımlı değişkenler göz önünde bulundurularak güvenilirliği arttırmak adına kapalı, açık ve yarı açık uçlu soru tiplerinden oluşturulmuştur. Sorular, örneklem grubuna uygulanmadan önce 30 kişilik bir denek grup ile ön uygulama yapılarak sınanmıştır. Bu ön uygulamada ortaya çıkan sorunlar giderildikten sonra, 83 soruluk ankete son şekli verilmiştir.

İlgili kurumlarla görüşükten ve resmi izinler alındıktan sonra (Valilik, İl Milli Eğitim Müdürlüğü, İl Emniyet Müdürlüğü) tespit edilen okullarda anket uygulamasını okul müdür ve müdür yardımcılarının refakatinde araştırmacı tarafından uygulanmıştır. Birebir uygulama yapıldıktan sonra elde edilen anket formları sistemli bir şekilde sıralanarak açık ve yarı açık uçlu sorular her anket formu için belli kategoriler ekseninde sınıflandırılarak kapalı uçlu sorular haline getirilmiştir. Uygulanan anketlerdeki veriler kontrol edilerek bilgisayara geçirilmiştir. Veriler SPSS/PC+22,0 program paketi (Statistical Package for Social Sciences) kullanılarak analiz edilmiştir. Sonuçlar tablolar halinde değerlendirilmiştir.

2.5. Araştırmanın Sınırlılıkları

Örneklem üzerine anket uygulaması 2014-2015 yılının Nisan-Mayıs-Haziran aylarında yapıldığından ötürü lise 4. sınıf öğrencilerinden örneklem seçiminde zorluk yaşanmıştır. Bu durumun temelinde üniversiteye giriş sınavlarının belirtilen zaman diliminde olması ve öğrencilerin devamsızlık haklarını kullanmalarının etkisi vardır.

3. Araştırma Bulguları

Araştırmaya katılan öğrencilerin ve ailelerinin bazı sosyo-demografik özellikleri Tablo 1'de gösterilmiştir.

Araştırmaya katılanların %39,9'u kız, %60,1'i erkek öğrencilerden oluşmaktadır. Örneklem %1,4'ü 14, 21,4'ü 15, 29,1'i 16, 29,7'si 17 ve 18,9'u 18 yaşındadır. İkamet yeri göz önünde bulundurulduğunda 37,8'inin köy, 27,9'unun ilçe ve 34,3'ünün il merkezinde oturduğu tespit edilmiştir. Araştırmaya katılan öğrencilerin ebeveynlerinin eğitim durumlarına bakıldığında ise; çoğunun anne ve babasının (annelerin %58,7'si ve babaların %42,9'u) ilkökul mezunu

olduğu saptanmıştır. Bu oranları ortaokul mezunu %20,9 anne ve %25,0 baba takip etmektedir.

Tablo 1. Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Bazı Özellikleri

Cinsiyet	Kız	448 %39.9	Erkek	674 %60.1	Toplam	1122 100.0		
Yaş	14 yaş 16 %1.4	15 yaş 240 21.4	16 yaş 327 29.1	17 yaş 333 29.7	18 yaş 206 18.4	Toplam 1122 100.0		
İkamet Yeri	Köy	419 37.8	İlçe	309 27.9	İl merkezi	380 34.3	Toplam	1122 100.0
Ailenin aylık geliri	-846 162 %15.1	847/1200 398 %37.0	1201/1700 201 %18.7	1701/2200 100 %9.3	2201/2700 75 %7.0	2701/3200 62 %5.8	3201+ 78 %7.2	Toplam 1076 100.0
Anne eğitim	Okr.Yzr.D. 57 %5.1	İlkokul 651 %58.7	Ortaokul 232 %20.9	Lise 130 %11.7	Üniversite 33 %3.0	Lisans üst 6 %0.5	Toplam	1109 100.0
Baba eğitim	9 %0.9	450 %42.9	262 %25.0	242 %23.1	71 %6.8	15 %1.4	1049 100.0	

Araştırmaya katılan öğrencilerin anne meslekleri incelendiğinde %77,0'nın ev hanımı, %14,0'nın işçi olduğu tespit edilmiştir. Geriye kalan %9,0'lık oran diğer meslekler arasında Baba mesleği incelendiğinde ise %33,5'inin işçi, %14,0'mın esnaf, %13,9'unun çiftçi, %11,4'ünün emekli ve %10,3'ünün memur olduğu tespit edilmiştir. Araştırmaya katılan öğrencilerin ailesinin aylık gelirinin %37,0'mın 847-1200 tl arasında olması baba-anne mesleği ve eğitim durumu göz önünde bulundurulduğunda anlamlı olarak gözükmemektedir. Öğrencilerin kiminle yaşadığı incelendiğinde ise; %78,2'sinin anne-baba ve çocuklar (çekirdek aile), %14,1'inin anne-baba, çocuklar, nine ve/veya dede (geniş aile), %7,8'inin sadece anne ya da baba ile (parçalanmış aile) yaşadığı tespit edilmiştir.

Tablo 2. Cinsiyet Bağlamında Aileyle Etkili Zaman Geçirme Süresi İlişkisi

Cinsiyet		Evde aileyle etkili zaman geçirme (sohbet, fikir alış-verişi, dertleşme vs)						Toplam	
		Hiç edemiyoruz	30 dk dan az	30 dk	Yarım saat-1 saat arası	1-2 saat arası	2-3 saat arası		Diğer
Kız	S	37	24	42	115	107	107	16	448
	% cinsiyet	8,3%	5,4%	9,4%	25,7%	23,9%	23,9%	3,6%	100,0%
	% zaman	32,7%	44,4%	41,6%	39,5%	36,0%	46,5%	44,4%	39,9%
Erkek	S	76	30	59	176	190	123	20	674
	% cinsiyet	11,3%	4,5%	8,8%	26,1%	28,2%	18,2%	3,0%	100,0%
	% zaman	67,3%	55,6%	58,4%	60,5%	64,0%	53,5%	55,6%	60,1%
Toplam	S	113	54	101	291	297	230	36	1122
	% cinsiyet	10,1%	4,8%	9,0%	25,9%	26,5%	20,5%	3,2%	100,0%
	% zaman	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

 $X^2=9,38$

SD=6

P<0,05

TUİK'in 2006 yılında yaptığı *Aile Yapısı Araştırmasında*, kır-kent ayırımına göre aile bireylerinin düzenli olarak bir araya geldiği zamanlar tespit edilmiştir. Araştırmaya göre; kentte yaşayanların %66,4'ünün ve kırsalda yaşayanların %86,3'ünün "sabah kahvaltısında", kentte yaşayanların %86,6'sının ve kırsalda yaşayanların %93,0'ının "akşam yemeğinde" bir araya geldiği tespit edilmiştir (www.aile.gov.tr, 10/07/2014). Bu durum da göz önünde bulundurularak, Tablo 2'de cinsiyet bağlamında öğrencilerin, gün içerisinde evde aile bireyleri ile bir arada ne kadar etkili zaman (sohbet, fikir alışverişi vb.) geçirdikleri analiz edilmeye çalışılmıştır. Kız öğrencilerin %8,3'ünün ve erkek öğrencilerin %11,3'ünün ailesiyle birlikte hiç zaman geçirememesi söz konusu iken, kız öğrencilerin %14,8'i ve erkek öğrencilerin %13,3'ü ailesiyle birlikte "30 dk. ve daha az" zaman geçirmektedir. Yine kız öğrencilerin %25,7'si ve erkek öğrencilerin %26,1'i "yarım saat-1 saat arası" birlikte etkileşime dayalı zaman geçirmektedir.

Ailenin yerleşim yerine bağlı olarak evde zaman geçirme değerlendirildiğinde; köyde yaşayanların %13,8'i, ilçede yaşayanların %9,4'ü ve şehir merkezinde yaşayanların %6,8'i aile bireyleri ile hiç sohbet edememektedir. Yine köyde yaşayan öğrencilerin %55,1'i, ilçe merkezinde yaşayan öğrencilerin %56,7'si ve şehir merkezinde yaşayan öğrencilerin %45,5'i aileleriyle birlikte "1 saatten az" etkili bir şekilde sohbet etmektedir. Ki-kare analizine göre değişkenler arası ilişki anlamlıdır ($X^2=33,52$ SD=12 P<0,001).

Aile yapıları ekseninde evde sohbet ve fikir alışverişini analiz edildiğinde; çekirdek aile mensup öğrencilerin %39,8'i, geniş aileye mensup öğrencilerin %43,1'i ve parçalanmış aileye (sadece anne ya da baba ile yaşama) mensup öğrencilerin %53,9'u aileleri ile günde "1 saat ve altı" sohbet edebilmektedir. Çekirdek aile yapısına sahip olan öğrencilerin %48,7'si, geniş aile yapısına sahip öğrencilerin %41,4'ü ve parçalanmış aile yapısına sahip öğrencilerin %37,5'i aileleriyle günlük "1-3 saat arası" sohbet edebilmektedirler. Ki-kare analizine göre değişkenler arası ilişki anlamlıdır ($X^2=40,43$ SD=24 P<0,019).

Öğrencilerin kendilerini mensup hissettikleri sosyal tabaka bağlamında değerlendirme yapıldığında ise; üst tabakaya mensup hissedenlerin %14'ü, orta tabakaya mensup hissedenlerin %8,9'u ve alt tabakaya mensup hissedenlerin %20,2'si aileleriyle gün içerisinde hiç sohbet edememektedir. Yine kendisini üst tabakaya mensup hisseden öğrencilerin %62'si, orta tabakaya mensup hissedenlerin %47,4'ü ve alt tabakaya mensup hissedenlerin %67,3'ü ailesiyle gün içerisinde "1 saat ve altı" sohbet edebilmektedir ($X^2=37,37$ SD=12 P=0,00).

Tablo 3. Aile Yapısı Bağlamında Aileyle Kaliteli Zaman Geçirme Durumu

Aile Yapısı		Aileyle kaliteli zaman geçirme			Toplam
		Evet	Ara sıra	Hayır	
Anne, baba ve çocuklar	S	347	354	172	873
	% kiminle yaşıyor	39,7%	40,5%	19,7%	100,0%
	% kaliteli zaman	83,8%	75,3%	73,8%	78,2%
Anne, baba, çocuklar, nine ve dede	S	45	74	38	157
	% kiminle yaşıyor	28,7%	47,1%	24,2%	100,0%
	% kaliteli zaman	10,9%	15,7%	16,3%	14,1%
Çocuklar aileden ayrı yaşıyor	S	2	9	4	15
	% kiminle yaşıyor	13,3%	60,0%	26,7%	100,0%
	% kaliteli zaman	0,5%	1,9%	1,7%	1,3%
Anne ve çocuklar	S	14	31	14	59
	% kiminle yaşıyor	23,7%	52,5%	23,7%	100,0%
	% kaliteli zaman	3,4%	6,6%	6,0%	5,3%
Baba ve çocuklar	S	6	2	5	13
	% kiminle yaşıyor	46,2%	15,4%	38,5%	100,0%
	% kaliteli zaman	1,4%	0,4%	2,1%	1,2%
Toplam	S	414	470	233	1117
	% kiminle yaşıyor	37,1%	42,1%	20,9%	100,0%
	% kaliteli zaman	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

 $X^2=20,21$

SD=8

P<0,010

Aile yapısına bağlı olarak, aile bireyleri ile kaliteli zaman geçirme/geçirmeme durumu Tablo 3'te verilmiştir. Araştırmada aileleriyle birlikte (aile yapısı farkı gözetmeksizin) kaliteli zaman geçiremediğini belirten öğrencilerin oranı %20,9'dur. Öğrencilerin aile yapısı farkı gözetmeksizin "ara sıra" ailesiyle kaliteli zaman geçirdiği öne çıkmaktadır. Kaliteli zaman geçirdiğini belirten öğrencilerin aile yapıları incelendiğinde; %83,8'inin çekirdek aile, %10,9'unun geniş aile ve %5,3'ünün parçalanmış aile yapılarına sahip olduğu gözlenmektedir. Ki-kare analizine göre değişkenler arası ilişki anlamlıdır (p<0,05).

Cinsiyet bağlamında aile ile kaliteli zaman geçirme durumu değerlendirildiğinde ise; kız öğrencilerin %38,8'i ve erkek öğrencilerin %35,8'i ailesiyle kaliteli zaman geçirirken, kız öğrencilerin %20,5'i ve erkek öğrencilerin %21,4'ü ailesiyle kaliteli zaman geçirememektedir. Yaşanılan yer göz önünde bulundurulduğunda kırsal yaşantıdan kentsel yaşantıya gidildikçe aile ile kaliteli zaman geçirme durumunun arttığı gözlenmektedir. Köyde

yaşayanların %41,6'sı, ilçede yaşayanların %30'u ve il merkezinde yaşayanların 28,3'ü aile ile kaliteli zaman geçirememektedir. Öğrencilerin kendilerini mensup hissettikleri sosyal tabaka göz önünde bulundurulduğunda üst tabakadan alt tabakaya doğru kaliteli zaman geçirme durumunun azaldığı gözükmemektedir. Üst tabakaya mensup hissedenlerin %50'sinin, orta tabakaya mensup hissedenlerin %37,8'inin ve alt tabakaya mensup hissedenlerin %26'sının ailesiyle birlikte kaliteli zaman geçirdiği tespit edilmiştir. Ki-kare analizine göre değişkenler arası ilişki anlamlıdır ($X^2=22,48$ SD=4 P=0,00).

Son olarak kardeş sayısı göz önünde bulundurulduğunda, kardeş sayısının artmasıyla aileyle kaliteli zaman geçirme arasında ters orantı olduğu tespit edilmiştir. Kardeşi olmayan öğrencilerin %41,8'i ailesiyle kaliteli zaman geçirdiğini belirtirken, iki kardeş olan öğrencilerin %41,5'i, üç kardeş olan öğrencilerin %37'si, dört kardeş olan öğrencilerin %28,3'ünün ailesiyle birlikte kaliteli zaman geçirdiği tespit edilmiştir ($X^2=33,34$ SD=16 P<0,007).

Tablo 4. Cinsiyet Bağlamında Aileyle Eğlenceli Aktivitelere Katılma İlişkisi

Cinsiyet		Eğlenceli aktivitelere katılma			Toplam
		Sık sık	Ara sıra	Katılmıyorum	
Kız	S	80	285	83	448
	% cinsiyet	17,9%	63,6%	18,5%	100,0%
	% aktivite	50,0%	39,7%	33,9%	39,9%
Erkek	S	80	432	162	674
	% cinsiyet	11,9%	64,1%	24,0%	100,0%
	%	50,0%	60,3%	66,1%	60,1%
Toplam	S	160	717	245	1122
	% cinsiyet	14,3%	63,9%	21,8%	100,0%
	% aktivite	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

$X^2=10,51$

SD=2

P<0,005

Tablo 4'te cinsiyete bağlı olarak aile ile eğlenceli aktivitelere katılma durumu analiz edilmeye çalışılmıştır. Kız öğrencilerin %17,9'unun ve erkek öğrencilerin %11,9'unun "sık sık" eğlenceli aktivitelere katıldığı gözlenmektedir. Cinsiyet ayırımı gözetmeksizin öğrencilerin %63,9'u ailesiyle "ara sıra" eğlenceli aktivitelere katıldığı, kız öğrencilerin %18,5'i ve erkek öğrencilerin %24'ü ailesiyle eğlenceli aktivitelere katılmamaktadır. Ki-kare analizine göre değişkenler arası ilişki anlamlıdır (p<0,05).

Ailenin yaşadığı yer ile eğlenceli aktivitelere katılma arasındaki ilişki incelendiğinde köyde yaşayan öğrencilerin %12,4'ü, ilçede yaşayan öğrencilerin %14,6'sı ve il merkezinde

yaşayanların %15,5'i "sık sık" eğlenceli aktivitelere katılırken, köyde yaşayanların %24,8'i, ilçede yaşayanların %22'si ve il merkezinde yaşayanların %17,9'u ailesiyle birlikte eğlenceli aktivitelere katılmamaktadır. Aile yapıları incelendiğinde, ailesiyle birlikte "sık sık" eğlenceli aktivitelere katıldığını belirtenlerin oranlarında şu değişiklik gözükmektedir: Çekirdek aile yapısına sahip olanların %77,5'i, geniş aile yapısına sahip olanların %13,8'i ve parçalanmış aile yapısına sahip olanların %8,7'sidir ($X^2=15,97$ SD=8 $P<0,043$).

Ekonomik gelir düzeylerine bağlı olarak mensup hissedilen sosyal tabaka bağlamında aile ile birlikte eğlenceli aktivitelere katılma durumu değerlendirildiğinde; kendisini üst tabakaya mensup hisseden öğrencilerin %20'si, orta tabakaya mensup hisseden öğrencilerin %20,7'si ve alt tabakaya mensup hisseden öğrencilerin %33,7'si ailesiyle birlikte eğlenceli aktivitelere katılmamaktadır ($X^2=13,92$ SD=4 $P<0,008$).

Tablo 5. Cinsiyet Bağlamında Aileyle Birlikte Ne Tür Eğlenceli Aktivitelere Katıldığı İlişkisi

Cinsiyet	Aile ile katıldığı aktiviteler								Toplam
	Sinemaya gitmek	Alış-veriş yapmak	Evde oyun oynamak	Yürüyüş yapmak	Dizi izlemek	Kitap okumak	Pikniğe gitmek	Diğer	
Kız S	18	114	12	26	151	3	97	6	427
% cinsiyet	4,2%	26,7%	2,8%	6,1%	35,4%	0,7%	22,7%	1,4%	100,0%
% Aktivite	43,9%	57,0%	37,5%	52,0%	37,0%	20,0%	37,3%	16,2%	40,9%
Erkek S	23	86	20	24	257	12	163	31	616
% cinsiyet	3,7%	14,0%	3,2%	3,9%	41,7%	1,9%	26,5%	5,0%	100,0%
% Aktivite	56,1%	43,0%	62,5%	48,0%	63,0%	80,0%	62,7%	83,8%	59,1%
Toplam S	41	200	32	50	408	15	260	37	1043
% cinsiyet	3,9%	19,2%	3,1%	4,8%	39,1%	1,4%	24,9%	3,5%	100,0%
% Aktivite	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

$X^2=40,26$

SD=7

P=0,00

Cinsiyet bağlamında aile ile birlikte ne tür eğlenceli aktivitelere katıldığı Tablo 5’de incelenmiştir. Araştırmada erkek öğrencilerin %41,7’si ve kız öğrencilerin %35,4’ü ailesiyle birlikte “dizi izlemek” aktivitesine katılmaktadır. Kız öğrencilerin %26,7’sinin “alışveriş yapmak” ve %22,7’sinin “pikniğe gitmek”, erkek öğrencilerin ise %26,5’inin “pikniğe gitmek” ve %14’ünün “alışveriş yapmak” etkinliğine katıldığı Tablo 5’de gözlenmektedir. Ki-kare analizine göre değişkenler arası ilişki anlamlıdır ($p<0,05$).

Ailenin yerleşim yeri ile aileyle birlikte ne tür eğlenceli aktivitelere katılım sağlandığı analiz edildiğinde; köyde yaşayanların %42,2’si, ilçede yaşayanların %39,5’i ve il merkezinde yaşayanların %35,8’i “dizi izlemek” etkinliğine katılmaktadır. Ailenin ekonomik durumu göz önünde bulundurulduğunda da düşük ekonomik gelire sahip (800 tl ve altı) olan ailelerde diğer etkinliklere göre daha yüksek oranlarda (%50,7) “dizi izlemek” aktivitesinin etkili olduğu gözlenmektedir. Ekonomik gelir seviyesi yükseldikçe bu oranda düşme gözlemlendiği ama yine de diğer etkinlik türlerine oranla “dizi izlemek” etkinliğinin daha fazla olduğu tespit edilmiştir ($X^2=62,73$ SD=42 P<0,021). Anne mesleği göz önünde bulundurulduğunda, annesi işçi olanların %37,7’si, çiftçi olanların %45,5’i, ev hanımı olanların %40,5’i, emekli olanların %21,4’ü ve akademisyen olanların %12,5’i “dizi izlemek” etkinliğine katılmaktadır. ($X^2=107,83$ SD=77 P<0,012). Ailenin eğitim durumu bağlamında değerlendirildiğinde; annenin eğitim durumu arttıkça “dizi izlemek” etkinliğinde düşüş olduğu ve “sinemaya gitmek” ile “alış-veriş yapmak” etkinliklerinde artış olduğu gözlenmektedir. Örneğin, dizi

izlemek; okur-yazar olmayan annelerin olduğu ailelerde %48,1, ilkökul mezunu annelerin olduğu ailelerde %44,7, ortaokul mezunu annelerin olduğu ailelerde %30, lise mezunu annelerin olduğu ailelerde %29,1 seviyelerindedir. Yine sinemaya gitmek; ilkökul mezunu annelerin olduğu ailelerde %2,3, ortaokul mezunu annelerin olduğu ailelerde %5,2, lise mezunu annelerin olduğu ailelerde %8,7 ve üniversite mezunu annelerin olduğu ailelerde %16,7 seviyelerindedir ($X^2=82,80$ $SD=35$ $P=0,00$). Aynı şekilde baba eğitim durumu göz önünde bulundurulduğunda da eğitim durumu arttıkça “dizi izlemek” etkinliğinde kademeli oranda düşüşün yaşandığı ve diğer etkinlik türlerinde artış gözlemlendiği tespit edilmiştir ($X^2=58,84$ $SD=35$ $P<0,007$).

Tablo 6. Cinsiyet İle Kendine Yeterince Zaman Ayırma Arasındaki İlişki

Cinsiyet		Kendine zaman ayırma			Toplam
		Evet	Nadiren	Hayır	
Kız	S	194	185	56	435
	% cinsiyet	44,6%	42,5%	12,9%	100,0%
	% Kendine zaman ayırma	35,5%	44,0%	41,8%	39,5%
Erkek	S	353	235	78	666
	% cinsiyet	53,0%	35,3%	11,7%	100,0%
	% Kendine zaman ayırma	64,5%	56,0%	58,2%	60,5%
Toplam	S	547	420	134	1101
	% cinsiyet	49,7%	38,1%	12,2%	100,0%
	% Kendine zaman ayırma	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

$X^2=7,65$

$SD=2$

$P<0,022$

Cinsiyet bağlamında kendine yeterince zaman ayırıp/ayıramama durumu Tablo 6’da analiz edilmiştir. Tablodan elde edilen veriler ışığında kız öğrencilerin 44,6’sının ve erkek öğrencilerin %53’ünün kendisine yeterince zaman ayırdığı gözlenmektedir. Kız öğrencilerin %42,5’i ve erkek öğrencilerin %35,3’ü “nadiren” kendisine zaman ayırırken, kız öğrencilerin %12,9’u ve erkek öğrencilerin %11,7’si kendilerine “hiç” zaman ayıramamaktadır. Ki-kare analizine göre değişkenler arası ilişki anlamlıdır ($p<0,05$).

Kendine yeterince zaman ayırma durumu aile yapısı ekseninde analiz edildiğinde çekirdek aileye mensup çocukların %51,1’i, geniş aileye mensup çocukların %46,2’si ve parçalanmış aileye mensup çocukların %41,1’i kendisine yeterince zaman ayırmaktadır. Ailenin yaşadığı yer bağlamında kendine yeterince zaman ayırma durumu analiz edildiğinde ise; köyde yaşayan öğrencilerin %13,4’ü, ilçede yaşayan öğrencilerin %13,1’i ve il merkezinde yaşayan öğrencilerin %10,3’ü kendisine “hiç” zaman ayıramamaktadır.

Tablo 7. Cinsiyet İle En Çok Mutlu Eden Şey Arasındaki İlişki

Cinsiyet	En çok mutlu eden şey										Toplam	
	Uyumak	Yemek yemek	İnternete girmek	Spor yapmak	Müzik dinlemek	Kitap okumak	Ders çalışmak	Okuldan kaçmak	Yalnızlık	Diğer		
Kız	S	126	37	26	32	126	28	7	10	30	14	436
%	cinsiyet	28,9%	8,5%	6,0%	7,3%	28,9%	6,4%	1,6%	2,3%	6,9%	3,2%	100,0%
%	mutlu eden	51,0%	53,6%	22,4%	16,1%	59,2%	63,6%	31,8%	15,6%	40,5%	27,5%	39,7%
Erkek	S	121	32	90	167	87	16	15	54	44	37	663
%	cinsiyet	18,3%	4,8%	13,6%	25,2%	13,1%	2,4%	2,3%	8,1%	6,6%	5,6%	100,0%
%	mutlu eden	49,0%	46,4%	77,6%	83,9%	40,8%	36,4%	68,2%	84,4%	59,5%	72,5%	60,3%
Total	S	247	69	116	199	213	44	22	64	74	51	1099
%	cinsiyet	22,5%	6,3%	10,6%	18,1%	19,4%	4,0%	2,0%	5,8%	6,7%	4,6%	100,0%
%	mutlu eden	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

$X^2=143,17$

$SD=9$

$P=0.00$

Elde edilen veriler ışığında Tablo 7’de, kız öğrencilerin %28,9’u “müzik dinlemek” ve “uyumaktan” mutlu olmaktadır. Erkek öğrencilerin %25,2’si “spor yapmak” ve %18,3’ü “uyumaktan” mutlu olmaktadır. Elde edilen veriler ışığında araştırmada öğrencilerin bireysel olarak yapabileceği aktivitelerin ön plana çıktığı tespit edilmiştir. Ki-kare analizine göre değişkenler arası ilişkinin anlamlıdır.

Verilerden hareketle “yerleşim yeri” ve “en çok mutlu eden şey” arasındaki ilişki analiz edildiğinde; köyde yaşayanların %16,3’ü, ilçede yaşayanların %19,8’i ve il merkezinde yaşayanların %19,6’sı en çok “uyumaktan” mutluluk duymaktadır. Araştırmada dikkati çeken bir diğer husus ise “yalnızlıktan” en çok mutlu olma ve yerleşim yeri arasındaki ilişkidir. Kırsal yaşamdan kentsel yaşama doğru yöneldikçe “yalnızlıktan” mutlu olma isteği azalmaktadır. Veri analizinde köyde yaşayanların %9,5’i, ilçede yaşayanların %5,7’si ve il

merkezinde yaşayanların %4,2'si “yalnızlıktan” daha fazla mutlu olmaktadır. ($X^2=25.75$ SD=20 $p<0.17$)

Sosyal tabaka bağlamında en çok mutlu eden şey incelendiğinde; üst tabakaya mensup öğrencilerin %20,8'i, orta tabakaya mensup hisseden öğrencilerin %22,8'i ve alt tabakaya mensup hisseden öğrencilerin %23,8'i en çok “uyumaktan” mutlu olmaktadır. İnternet kullanımı söz konusu olduğunda da üst tabakadan alt tabakaya doğru bir azalmanın olduğu gözlenmektedir.

Tablo 8. Cinsiyet İle Evde İnternetin Ne Sıklıkla Kullanıldığı İlişkisi

Cinsiyet	İnterneti günlük kullanım oranı					Toplam
	2 saat ve altı	3-5 saat	5 saatten fazla	Kullanmıyorum	Diğer	
Kız S	229	103	45	39	28	444
% cinsiyet	51,6%	23,2%	10,1%	8,8%	6,3%	100,0%
% internet kullanma	39,9%	37,7%	42,9%	65,0%	28,3%	40,0%
Erkek S	345	170	60	21	71	667
% cinsiyet	51,7%	25,5%	9,0%	3,1%	10,6%	100,0%
% internet kullanma	60,1%	62,3%	57,1%	35,0%	71,7%	60,0%
Toplam S	574	273	105	60	99	1111
% cinsiyet	51,7%	24,6%	9,5%	5,4%	8,9%	100,0%
% internet kullanma	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

$X^2=22,24$

SD=4

P=0,00

Tablo 8’de ev içerisinde günlük internet kullanma sıklığı analiz edildiğinde; kız öğrencilerin %51,6’sı ve erkek öğrencilerin %51,7’si günlük “2 saat ve altında” internet kullanmaktadır. Kız öğrencilerin %23,2’si günlük “3-5 saat”, %10,1’i günlük “5 saatten fazla” internet kullanırken, %8,8’i interneti kullanmamaktadır. Erkek öğrencilerin %25,5’i günlük “3-5 saat”, % 9,0’ı günlük “5 saatten fazla” internet kullanırken, % 3,1’i interneti kullanmamaktadır. Ki-kare analizine göre değişkenler arası ilişki anlamlıdır ($p<0,05$).

Öğrencilerin cinsiyeti bağlamında interneti en çok nasıl kullandıkları analiz edildiğinde; kız öğrencilerin %66’sının ve erkek öğrencilerin %65,1’inin interneti “facebook ve twitter” a girmek için kullandığı gözlenmiştir. Kız öğrencilerin %24,2’si ve erkek öğrencilerin %10,9’u “ödev yapmak için” interneti kullanırken, kız öğrencilerin %3,8’i ve erkek öğrencilerin %16,6’sı oyun oynamak için interneti kullanmaktadır. Ki-kare analizine göre değişkenler arası ilişki anlamlıdır ($X^2=69,45$ SD=4 P=0,00).

Yerleşim yerine bağlı olarak interneti en çok nasıl kullandıkları analiz edildiğinde; köyde yaşayanların %65,9'u ilçede yaşayanların %66,4'ü ve il merkezinde yaşayanların %64,1'i interneti "facebook ve twitter"a girmek için kullanmaktadır. Yerleşim yerine göre kırsal yaşamdan kentsel yaşama doğru gidildikçe "ödev yapmak" için interneti kullananların oranının düştüğü gözlenmektedir. İstatistiki veriler incelendiğinde köy merkezinde yaşayan öğrencilerin %18,9'u, ilçe merkezinde yaşayan öğrencilerin %15,3'ü ve il merkezinde yaşayan öğrencilerin %13,5'i ödev yapmak için interneti kullanmaktadır.

4. Tartışma ve Sonuç

Sosyoloji biliminin temel inceleme alanlarından biri olan serbest zamanları değerlendirme, günümüz modern toplumlarında önemini arttırmaktadır. Çalışma, bütün tarihsel çağlarda değişik formlarda önemini korurken, hızlı sanayileşme ve teknolojik gelişmelere bağlı olarak insan hayatında serbest zamanların da arttığı gözlenmektedir. Serbest zamanları değerlendirme geleneksel toplumlarda iş yaşamından ayrı düşünülemez iken, günümüzde fazla enerjinin atılmasında, sosyalleşmede ve tekrar iş yaşamına adapte olmada, ayırt edici özelliğiyle ön plana çıkmaktadır. Bu anlamda kuşkusuz serbest zamanları değerlendirme etkinliklerinin birincil ilişkilerin etkili olduğu aile içerisinde ehemmiyeti göz ardı edilemeyecek bir öneme sahiptir.

Günümüzde ekonomik kaygıların etkisiyle de anne-babanın çalışma hayatı içine katılımının artması, çocuklarıyla birlikte etkili zaman geçirme durumunu kısıtlamaktadır. Onların daha donanımlı ve korunaklı olarak yaşamaları için aile içerisinde değerlendirilmesi gereken serbest zamanın, örgütsel kurumlar tarafından karşılanması durumu ortaya çıkmaktadır. Çalışan ailelerde, çocukların okul zamanı dışında kalan ve ailelerin çalışma zamanları içerisinde yer alan zaman dilimini, örgütsel yapı içerisinde tamamlaması, literatürde tanımladığımız "açık ve gizil işlevleri" ortaya koymaktadır.

Ebeveynlerden birisinin çalışmadığı ailelerde ise serbest zamanları değerlendirmenin teknolojik gelişmelere bağlı olarak azaldığı gözlenmektedir. Ev içerisinde teknolojik alet bağımlılığının (Televizyon, bilgisayar, akıllı telefon gibi) aile bireylerini birbirlerine yabancılaştıran etkisi her geçen gün artmaktadır. Araştırmada elde ettiğimiz bulgular, belirttiğimiz bu düşünceyi destekler niteliktedir.

Araştırmada, çocukların aileleriyle günlük etkili paylaşımda bulunduğu (sohbet, fikir alışverişi vb.) zaman diliminin oldukça düşük olduğu söylenebilir. Öğrencilerin yaklaşık %10'unun (113 öğrenci) ailesiyle hiç etkili zaman geçirememesi ve %43'ünün "1 saatten az"

zaman geçirmesi aile içerisinde bireylerin birbirlerine duyarsızlaşmalarının göstergesidir. Çekirdek aile yapısına mensup bireylerin geniş aile yapısına mensup bireylere göre daha fazla birlikte kaliteli zaman geçirmeleri ve toplumsal cinsiyet bağlamında, kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre ailesiyle birlikte daha fazla eğlenceli aktivitelere katılmaları söz konusudur.

Kır-kent ayrımı göz önünde bulundurulduğunda da kırdan kente doğru gidildikçe “hiç zaman” geçirememesi durumunun azaldığı gözlenmektedir. Köyde yaşayanların %13,8’inin, ilçede yaşayanların %9,4’ünün ve il merkezinde yaşayanların %6,8’inin ailesiyle birlikte “hiç zaman geçirememesi” söz konusuysen, kırdan-kente doğru gidildikçe eğlenceli aktivitelere katılma durumunun (köyde %12,4, ilçede %14,6, il merkezinde %15,5) arttığı gözlenmektedir. Bu durum, “*Kırsal yaşantıdan kentsel yaşantıya doğru gidildikçe aile ile birlikte kaliteli zaman geçirme durumu artmaktadır*” hipotezini destekler niteliktedir.

Araştırmada, öğrencilerin yaklaşık %50’sinin kendisine yeterince zaman ayıramadığı da tespit edilmiştir. Zamanı değerlendirme adına, yapmaktan mutlu oldukları şeyler incelendiğinde, cinsiyete göre farklılaşmanın olduğu söylenebilir. Kız öğrenciler daha çok “müzik dinlemekten” mutlu olurken, erkek öğrenciler daha çok “spor yapmaktan” mutlu olmaktadır. “Uyumak” her iki cinsiyete mensup öğrencilerinde hoşlandığı bir unsurdur. Bu hususlar ev içerisinde çocukların ailelerinin dışında, bireysel olarak yapabileceği aktivitelerin ön planda olduğunun göstergesidir. Ayrıca “yalnızlıktan” mutlu olan öğrenciler olması ve kırsaldan kente doğru gidildikçe, yalnız kalmaktan mutlu olan öğrencilerin oranının azalması önemlidir. Yapılan sosyolojik genellemelerde; kentsel yaşantıda daha “bireysellik” hâkim iken, kırsal yaşantıda daha fazla “biz duygusunun” hâkim olduğu söylenebilir. Lakin günümüzde hızlı sosyal gelişim süreçlerinin yaşanmasında, genelde teknolojinin etkisi ve özelde medyanın etkisi yaygın olan bu görüşü karmaşık bir yapıya büründürmüştür. Kırsal yaşamda geleneksel yapının etkisi ne kadar hâkim olsa da, ücra köşelere kadar giren iletişim araçları ve diğer toplumsal faktörlerin doğurduğu sonuçların, geleneksel yapıda yalnızlık hissiyatını ergenlik dönemindeki çocuklara empoze ettiği söylenebilir (Kılıç ve Kocadaş, 2013: 46). Bu durum, sosyoloji literatüründe yer alan kırsal yaşamdaki “mekanik dayanışmanın” etkilerinin azaldığının göstergesidir.

Aile içerisinde medya tüketiminin yaygınlığı, aile üyeleri arasındaki etkileşimin azalmasına sebebiyet vermektedir. İnsanlar akşam eve geldiklerinde biyolojik ihtiyaçlarını karşıladıktan sonra yoğunlukla televizyon karşısında vakit geçirmektedirler. Aileyle birlikte ne tür eğlenceli aktivitelere katıldıkları sorgulandığında, televizyon karşısında oturup “dizi izlemeyi” öğrencilerin eğlenceli aktivite olarak gördüğü söylenebilir. Araştırma bulgularından hareketle

cinsiyet, ailenin gelir seviyesi, yaşanan yer, anne-babanın eğitim seviyesi ve sosyal tabaka gibi parametreler göz önünde bulundurulduğunda, en çok aileyle birlikte yapılan eğlenceli aktivitenin “dizi izlemek olduğu ortaya çıkmaktadır. Dizi izleme etkinliği kendi içerisinde analiz edildiğinde ise, köyden kente, düşük sosyo-ekonomik yapıdan yüksek sosyo-ekonomik yapıya doğru gidildikçe dizi izleme oranının azaldığı görülmektedir. Yalnız anne-babanın eğitim seviyesi yükseldikçe dizi izlemek etkinliğinin eğitim seviyesine göre kademeli olarak azaldığı, bunun yanında “sinemaya gitmek” ve “alışveriş yapmak” etkinliklerinin arttığı söylenebilir. Bu sonuçlardan hareketle ortaya koyduğumuz “*anne-babanın eğitim seviyelerindeki artış, aktif olarak yapılan serbest zaman etkinliklerine katılımı olumlu etkilemektedir*” hipotezi desteklenmektedir.

Öğrencileri mutlu eden unsurlar arasında “internete girmek” den mutlu olanların oranı %10,6 olmasına rağmen, öğrencilerin ev içinde internette oldukça fazla vakit geçirdikleri gözlenmektedir. Öğrencilerin günlük ortalama %51,7’sinin “2 saat ve altı”, %24,6’sının “3-5 saat arası” ve %9,5’inin “5 saatten fazla” interneti kullanmaları söz konusudur. Öğrencilerin interneti nasıl kullandığı incelendiğinde ise, çoğunlukla sosyal paylaşım ağlarını kullandıkları söylenebilir. Öğrencilerin %66,0’ının interneti “facebook ve twitter” için kullandıkları tespit edilmiştir. Aile bireyleriyle yeterince paylaşımda bulunamayan çocukların sosyal paylaşım ağlarında iletişim içerisine girmeleri de, kuşkusuz sanal bir dünya yaratılmasında ve çocukların aileden ve toplumdan yalıtılmasında etkilidir.

Aile içi etkileşimin düşük olması, teknolojik aletlerin gündelik yaşamı kuşatması ve çocukların interneti aktif bir şekilde sosyal paylaşım sitelerinde zaman geçirmek için kullanması, çocukların serbest zamanlarını tam anlamıyla verimli kullanamamalarında etken teşkil etmektedir. Öğrencilerin okul ve ders dışında kalan zamanlarının sınırlı olması ve bu sınırlı zamanlarının çoğunu “facebook ve twitter” da harcamaları, zamanlarını verimli kullanmalarını engellemektedir. Araştırma bulguları incelendiğinde, “*sosyal paylaşım ağları kullanımı, öğrencilerin serbest zamanlarını verimli kullanmalarına olumsuz etkide bulunmaktadır*” hipotezini desteklediği söylenebilir.

Ailelerin, psiko-sosyal açıdan daha sağlıklı nesiller yetiştirmeleri ve aile bütünlüğünün korunması için serbest zaman dilimlerini etkin ve pozitif açıdan kullanmaları gereklidir. Serbest zamanların olumlu kullanımı söz konusu olmadığında çocukların kişilik gelişiminde olumsuzlukların yaşanması mümkündür. Sağlıklı, sosyal ve duygusal gelişim için, çocukların belirli gelişimsel ihtiyaçlarını anlama ve bunlara katkıda bulunmak aile açısından önemlidir. Bu açıdan anne-babanın; çocuklarıyla birlikte etkili zaman geçirmeleri gereklidir. Kazanan ya

da kaybedenin olmadığı, ona kendini başarılı hissettirecek ortak yapılabilecek eğlenceli etkinlikler sunmak gerekir. Spor faaliyetlerine veya konserlere katılmak örnek olabilir. Ayrıca ev içerisinde çok fazla televizyonun karşısında oturup dizi/film izlemek yerine, aile bireyleriyle birlikte fiziksel ve zihinsel aktivitelere katılıp, çocuğa zaman ve enerji ayırarak güçlü bir sevgi mesajı iletme mümkündür.

Kaynakça

Amman, M.T. ve Aslantürk, Z. (2009), *Sosyoloji: Kavramlar, Süreçler, Kurumlar, Teoriler*, 6. Baskı, Çamlıca Yayınları, İstanbul.

Ayan, S. (2010), *Aile ve Şiddet: Aile İçinde Çocuğa Yönelik Şiddet*, Ütopya Yayınları, Ankara.

Aydın, M. (2000), *Kurumlar Sosyolojisi*, 2. Baskı, Vadi Yayınları, Ankara.

Bozkurt, V. (2010), *Değişen Dünyada Sosyoloji: Temeller, Kavramlar, Kurumlar*, 5. Baskı, Ekin Basım Yayın Dağıtım, Bursa.

Castells, M. (2013), *Enformasyon Çağı: Ekonomik, Toplum ve Kültür*, 1. Cilt Ağ Toplumunun Yükselişi, (Çev. E. Kılıç), 3. Baskı, Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

Giddens, A. (2012), *Sosyoloji: Kısa Fakat Eleştirel Bir Giriş*, (Çev. Ü. Yıldız Battal), 4. Basım, Siyasal Kitabevi, Ankara.

Çağan, K. (2013), *Ailenin İşlevleri*, K. Canatan ve E. Yıldırım (Editörler), ss. 83-96, 3. Baskı, Açılım Kitap Pınar Yayınları, İstanbul.

Kılıç, M. (2011), Serbest Zaman Etkinliklerinin (Rekreasyonun) Çocuk Suçluluğunun Önlenmesindeki İşlevinin İncelenmesi, *1. Türkiye Çocuk Hakları Kongresi, Yetişkin Bildirileri Kitabı 2*, ss.106-116, Çocuk Vakfı Yayınları, İstanbul.

Kılıç, M. ve Kocadaş, B. (2013), Değişime Ayak Uyduramayan Gençlik ve İntihar: Adıyaman Örnekleme, *IIV. Ulusal Sosyoloji Kongresi*, ss. 45-53.

Kılıç, M. ve Şener, G. (2013), Üniversite Öğrencilerinin Rekreasyon Etkinliklerine Katılımlarındaki Sosyolojik Etkenler ve Yapısal Kısıtlamalar, *Journal of Higher Education & Science/Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 3(3), ss. 220-227.

Kongar, E. (1990), Türkiye’de Aile: Yapısı, Evrimi ve Bürokratik Örgütlerle İlişkileri İçinde, B. Dikeçligil ve A. Çiğdem (Editörler), ss. 65-95, Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları, Ankara.

Macionis, J. J. (2012), *Sosyoloji* (Çev. Ed. V. Akan), 13. Basım, Nobel Yayınları, Ankara.

Marshall, G. (1999), *Sosyoloji Sözlüğü* (Çev. O. Akınbay ve D. Kömürcü), Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara.

Marx, Engel ve Lenin (2008), *Kadın ve Aile*, (Çev. A. Gelen), 5.baskı, Sol Yayınları, Ankara.

Nirun, N. (1994), *Sistemik Sosyoloji Yönünden Aile ve Kültür*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi Yayını, Sayı 73, Ankara.

Poloma, M. M. (1993), *Çağdaş Sosyoloji Kuramları*, (Çev. H. Erbaş), Gündoğan Yayınları, Ankara.

Tezcan, M. (1977), *Boş Zamanlar Sosyolojisi*, Doğan Matbaası, Ankara.

Tezcan, M. (2010), *Sosyolojiye Giriş*, 5. Baskı, Anı Yayıncılık, Ankara.

Tolan, B. (1990), Geleneksel Aileden Çağdaş Aile Yapısına Doğru, B. Dikeçligil ve A. Çiğdem (Editörler), *Kültürel Değerler ve Sosyal Değişme*, ss.493-507, Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları, Ankara.

Yalvaç, M. (2000), *Aile Sosyolojisi: İlkel Toplumdan Modern Topluma Aile*, Evin Ofset Matbaacılık, Malatya.

Yıldırım, E. ve Yıldırım E. (2013), Aile İçi İlişkiler ve İletişim, K. Canatan ve E. Yıldırım (Editörler), ss.139-153, 3. Baskı, Açılım Kitap Pınar Yayınları, İstanbul.

Yıldız, Ö. (2013), Lise Öğrencilerinin Sosyal Paylaşım Ağlarını Kullanma Farklılıkları Üzerine Bir Araştırma, Z. Güler, A. Kasapoğlu ve A. G. Baran (Editörler), ss. 861-874, Sosyoloji Derneği Yayınları, Ankara.

TUİK, (2006), Aile Yapısı Araştırması Veri Tabanı, <http://ailetoplum.aile.gov.tr/>, (10.07.2014)

TUİK; (2006), Zaman Kullanımı Anketi Sonuçları, http://www.tuik.gov.tr/Kitap.do?metod=KitapDetay&KT_ID=7&KITAP_ID=138 ,(14.05.2015)